

ENTENDRE LA CRISI PER FER-HI FRONT

dossier

similar papers at core.ac.uk

provided

CARLES RIBA ROMEVA*

ENGINYER INDUSTRIAL

Segons el Diccionari de la Llengua Catalana, el mot "entendre" té tres accepcions que són: 1. Percebre amb la intel·ligència el sentit (d'alguna cosa); 2. Tenir intenció (de fer alguna cosa); 3. Intervenir en un afer. És en aquesta triple accepció que proposo entendre la crisi.

La crisi actual va entrar en les nostres consciències per la porta del darrere, com qui no vol la cosa. Va començar com una crisi d'unes entitats financeres americanes, llunyanes, però ràpidament es va estendre per la major part de sistemes financers d'arreu del món. Inicialment semblava que es limitaria als aspectes financers, però ha acabat incidint de ple en l'economia productiva i, per extensió, en les economies familiars, un augment de l'atur, un deteriorament laboral progressiu i una regressió de l'estat del benestar. A principis de 2010 s'albirava una represa econòmica, però poc després han anat apareixent nous símptomes d'estancament, si no de recessió.

Què ens està passant?

Es diu que hem viscut per sobre de les nostres possibilitats; i, sens dubte, això és part de la veritat. Però, en lloc d'aplicar aquest argument a polítiques de contenció i de redistribució de les càrregues, els sectors econòmics dominants l'han usat per justificar les retallades salarials, l'eliminació de prestacions socials i la disminució dels serveis públics en benefici dels qui més tenen (cada vegada menys) i que han estat els causants principals dels desequilibris.

* Carles Riba Romeva.

Palma de Mallorca (1947). Doctor enginyer industrial, és professor de la UPC des de 1971, i creador i director del Centre de Disseny d'Equips Industrials de la mateixa universitat.

Des de 1974 resideix a Sant Joan Despí, d'on va ser alcalde des de 1979 a 1983. Actualment presideix el Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat i és vicepresident de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana.

La realitat múltiple de la crisi

La crisi del petroli (preludi de la crisi d'altres recursos no renovables) és el desencadenant principal de la situació actual en posar al descobert els greus desajusts i desigualtats que han anat generant les polítiques econòmiques dels darrers anys.

Anem a pams:

Per primer cop, la civilització humana s'enfronta amb el límit planetari d'un recurs estratègic, el zenit (o sostre) de producció del petroli, que probablement iniciarà el declivi en aquesta mateixa dècada. L'evolució econòmica de les societats ha estat paral·lela al consum d'energia i, amb aquesta primera constricció energètica, l'economia mundial comença a estancar-se. L'energia és una realitat física que incideix en tots els sectors i arreu: rics i pobres, països desenvolupats i en vies de desenvolupament.

La crisi es podria abordar de diverses maneres. Però combinada amb el model de creixement continu presidit per la concepció neoliberal, que posa el lucre personal immediat al capdamunt de l'escala de valors (més enllà de les necessitats humanes i de l'economia productiva), origina una espiral explosiva d'inconsistències econòmiques i de desigualtats i injustícies socials.

A més, la cerca contínua de majors beneficis ha segmentat i deslocalitzat els processos productius originant una economia globalitzada amb centres de poder cada cop més llunyans de les persones i més dependent del transport a llarga distància.

La crisi energètica trenca els precaris equilibris que havien existit fins ara, de manera que la seva resolució requereix una resposta simultània d'un conjunt d'aspectes que podrien semblar desconnectats. Per un costat, caldrà adoptar progressivament un mode de vida més frugal que requerirà més treball (generarà oportunitats per a la reinserció laboral

i social). Per un altre costat, caldrà lliurar una dura batalla en el camp de les idees i de la política per democratitzar l'accés als recursos naturals minvants (cada vegada més monopolitzats per grans companyies multinacionals i per governs seguidistes). I, finalment, caldrà generar noves formes de desenvolupament en què les comunitats locals i els mercats de km0 tindran un paper clau per contrarestar la crisi del transport associada al declivi del petroli.

Ens podem preguntar: tot això no ho resoldran les energies renovables?

Certament, cada vegada seran més imprescindibles. Però de cap manera ens podran proporcionar un ús tan intens, abundant i còmode com ens hem acostumat amb els combustibles fòssils i l'urani.

El límit dels recursos

El primer aspecte que fa insostenible el desenvolupament actual de la nostra societat és el ritme de consum de les energies no renovables. La taula següent proporciona les dades bàsiques de l'evolució del consum d'energia en el món, Europa i Espanya.

Consum energètic en el món, Europa i Espanya (TW_t)				
	1980	1990	2000	2008
Món				
Total	10.379	12.767	14.581	17.867
Fòssils i nuclear	8.777	10.753	12.194	15.009
Renovables	1.602	2.014	2.387	2.858
% total	15,4%	15,8%	16,4%	16,0%
Noves renovables ¹	15	56	100	195
% total	0,14%	0,44%	0,69%	1,09%
Europa				
Total	2.440	2.612	2.813	3.012
No renovables	2.234	2.375	2.490	2.605
Renovables	206	237	323	407
% total	8,4%	9,1%	11,5%	13,5%
Noves renovables ¹	6	8	28	83
% total	0,25%	0,31%	1,00%	2,76%
Espanya				
Total	102,0	136,6	190,5	226,8
Fòssils i nuclear	91,7	122,3	172,3	198,9
Renovables	10,3	14,3	18,2	27,8
% total	10,1%	10,5%	9,5%	12,3%
Noves renovables ¹	0,12	0,24	2,22	12,38
% total	0,12%	0,18%	1,17%	5,43%
¹ Inclouen l'electricitat generada a partir de les següents fonts d'energia primària: solar fotovoltaica, solar tèrmica, eòlica, geotèrmica, combustibles renovables i residus, mareas, ones i corrents marins. Fonts: EIA-govEUA (<i>Energy Information Administration</i>) i IEA-OCDE (<i>Agència internacional de l'Energia</i>). Elaboració: Carles Riba Romeva.				

Les conclusions que s'extreuen de la taula són: 1) El consum d'energia en el món ha augmentat de forma molt intensa en aquests darrers 28 anys i la proporció d'energies no renovables s'ha mantingut pràcticament igual, sobre el 84%; 2) El gros de les energies renovables en el món són, per ordre d'importància, la biomassa tradicional (la llenya del bosc, de la qual encara viuen 2.600 milions de persones), la hidroelèctrica i, finalment, les noves energies renovables (eòlica, fotovoltaica, geotèrmica, marina, etc.) que tot just sobrepassen l'1% l'any 2008. El declivi del petroli que s'a-

nuncia per d'aquí a molt pocs anys pot comportar una disminució en l'energia mundial de l'ordre de l'1 al 3% anual (amb un any perdríem el tímid esforç fet en 28 anys de noves energies renovables).

Malgrat que Europa ha fet un gran esforç, les noves energies renovables només cobrien el 2008 el 2,76% de l'energia consumida i, a Espanya, un dels líders mundials en les noves energies renovables, aquestes tan sols representaven el 5,43% del consum.

L'energia eòlica, una font alternativa neta.

Les tendències són preocupants. La producció mundial de petroli fa uns 8 anys que està estancada i tot fa pensar que en aquesta mateixa dècada s'iniciarà el declivi. El gas natural i el carbó són recursos que encara creixen avui dia, però arribaran al seu màxim una dècada després que el petroli. Les reserves d'urani són el recurs renovable més escàs alhora que la producció nuclear representa tan sols el 5% de l'energia mundial.

És un error estratègic centrar-se tan sols en el canvi climàtic quan el problema és l'escassetat dels recursos energètics fòssils, així com també ho és confiar que les energies renovables podran cobrir el desmesurat consum energètic d'avui dia. La crisi actual va molt més enllà de la batalla entre el sistema energètic fòssil en declivi i el nou sistema emergent basat en les noves energies renovables que pugna per substituir-lo.

El neoliberalisme i l'acaparament de riquesa

Un altre aspecte que ens porta a una situació socialment insostenible en aquesta crisi és el corrent neoliberal avui dia dominant, impulsat ja des dels anys 1980 per la primera ministre britànica Margaret Thatcher i el president nord-americà Ronald Reagan, el qual propugna la reducció de la intervenció dels estats en matèria econòmica.

El neoliberalisme es basa en la creença que els agents privats són més productius i eficients que els públics i que el benefici individual i el simple creixement econòmic són els impulsors de la riquesa i el benestar per a tothom. Per tant,

propugna la contracció de l'Estat, la privatització de les empreses públiques, l'eliminació de límits a l'activitat econòmica, la lliure circulació de mercaderies i capitals així com la flexibilització laboral. En general, tot això es tradueix en un impuls vers la desregulació de totes les activitats excepte les que fan referència a la propietat privada, la seguretat i els moviments migratoris.

Conseqüentment, aquesta concepció promou l'explotació sense límits dels recursos naturals a través de concessions que solen permetre les màximes taxes d'acumulació de capital financer. En polítiques fiscals, proposen augmentar els impostos sobre el consum i reduir la gravació sobre la producció, la renda personal i els beneficis empresarials, aspectes que es combinen amb la disminució dels serveis i la despesa pública.

Tanmateix, la crisi de 2008 posa en evidència que aquesta concepció no és possible sense l'acaparament del capital natural (que caldria preservar com a bé comú) alhora que origina greus desajustos i injustícies. Vegem-ho:

1. El gran creixement econòmic d'aquests darrers anys no ha estat un mèrit intrínsec de la concepció neoliberal, sinó del consum sense control de recursos naturals en activitats com ara l'especulació del sòl, el consum desaforat de combustibles fòssils i altres recursos no renovables, o la desocupació sobre la destrucció del medi ambient.

2. La pau social s'ha mantingut durant l'època de creixement perquè les capes socials més desfavorides també han participat d'una moderada millora econòmica. Però no

Enormes plataformes d'extracció de cru estan repartides per tots els oceans...

és veritat que les polítiques de desregulació favorables als beneficis privats hagin aportat un repartiment de la riquesa. Ans al contrari, aquesta s'ha anat concentrat en poques mans a escala global. Segons la revista americana Fortune, l'any 2011 (llista Global 500 de 2012) les 500 empreses més grans del món tenien uns ingressos conjunts de 29.448.535 M\$ (milions de dòlars), el 42,3% del PIB mundial que, segons el Fons Monetari Internacional, era de 69.559.593 M\$. I, 8 de les 10 primeres empreses de Global 500 del darrer any són energètiques (petrolieres i elèctriques).

3. Tampoc no és veritat que sota els principis neoliberalers el sistema econòmic i financer hagi estat eficient i s'hagi autoregulat, com ha demostrat la crisi del 2008. I, en canvi, continua dominant la idea que sense els grans bancs ni les grans companyies especuladores, el món no funcionaria. I, com a cirereta de la situació, els principals governs "democràticament elegits" se supediten als interessos dels "mercats": s'han rescatat els bancs a costa de serveis públics i de les prestacions socials.

Un exemple d'això és la recent modificació de l'article 135 de la Constitució Espanyola. Pressionats per Europa, l'octubre de 2011 els dos principals partits espanyols, PSOE i PP, es van posar d'acord per modificar la Constitució sense debat parlamentari i d'esquena a la ciutadania. Què diu el nou article 135? A més de sancionar la pèrdua d'autonomia pressupostària de totes les instàncies polítiques més properes als ciutadans, en el seu apartat 3 estableix que "els crèdits per

satisfereix els interessos i el capital del deute públic de les administracions s'entendran sempre inclosos en l'estat de despeses dels seus pressupostos i el seu pagament gaudirà de prioritat absoluta". O sigui que constitucionalment (encara que no ho hem votat), el pagament amb els nostres impostos del deute dels préstecs dels "mercats", sovint abusius, en bona part per rescatar els bancs privats, té prioritat absoluta davant dels serveis públics, les prestacions socials i els sous dels funcionaris. Ara ja en veiem les conseqüències.

Crisi energètica i neoliberalisme: un cocktail explosiu

Avui dia, la crisi energètica i la crisi financera estan estretament connectades.

Mentre hi havia recursos energètics fòssils suficients, els desequilibris econòmics i socials que generava el model neoliberal quedaven amagats darrera del creixement global. Però, quan els recursos energètics comencen a escassejar i l'economia s'atura, el creixement d'uns va en detriment de la disminució dels altres. Els grans capitals financers i les empreses multinacionals explotadores de recursos a escala global no han renunciat a continuar creixent, i ara ho fan amb el concurs de poders polítics "supeditats" que, amb les desregulacions i l'aprimament de l'Estat, han renunciat a representar els interessos de la majoria que els han votat. Aquesta situació, especialment greu en països desenvolu-

ats amb recursos energètics fòssils escassos, esdevindrà incontrolable d'aquí a molt pocs anys. Com ho pagarem tot això? I, on aniran a parar aquests diners?

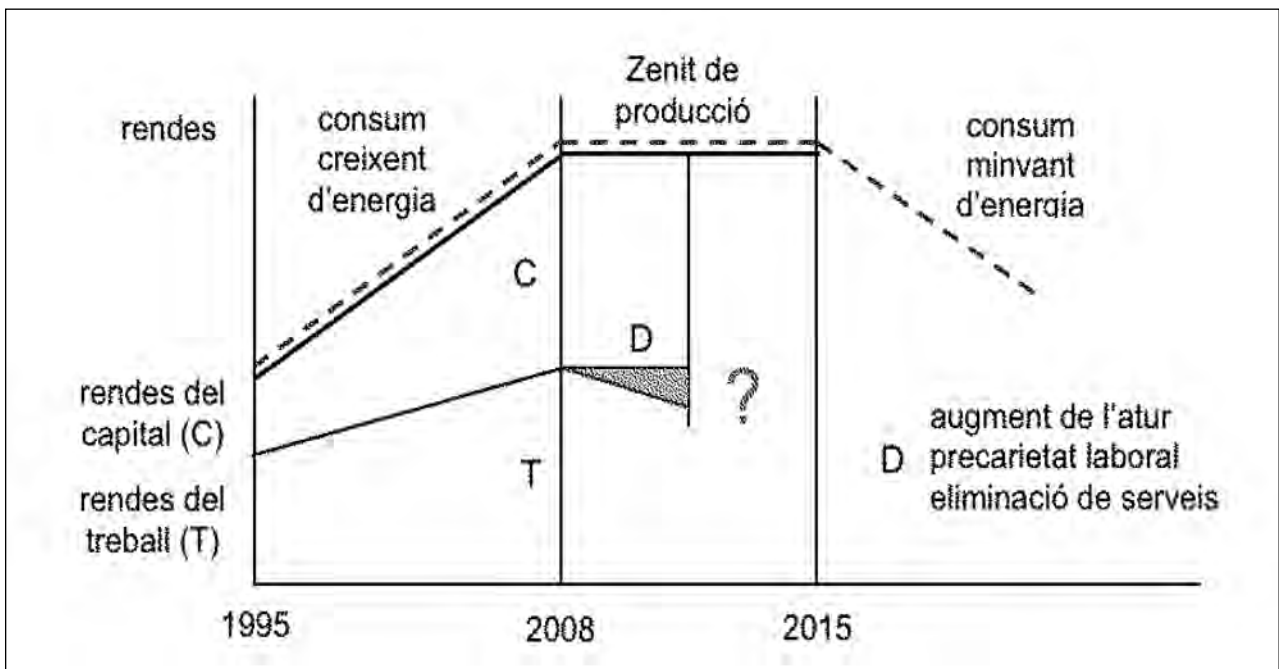
La següent figura intenta representar esquemàticament aquestes tendències i interrelacions. S'hi indiquen tres dates: 1995, inici convencional del darrer període d'expansió econòmica, 2008, esclat de la bombolla financera i 2015, data hipotètica de l'inici del declivi de la producció mundial del petroli. La línia superior discontinua representa esquemàticament l'evolució de la producció energètica i, just a sota i seguint-la, hi ha la línia que representa l'evolució econòmica (suma de les rendes). Al seu torn, les rendes es reparteixen entre les del treball (T), a la part inferior, i del capital (C), a la part superior.

En el període d'expansió econòmica des de 1995 a 2008, amb el corresponent augment del consum d'energia, aug-

menten totes les rendes però, el repartiment és molt més favorable a les rendes del capital (C) que a les del treball (T). En aquest període hi ha estabilitat social (quasi tothom participa de les millores, ni que sigui amb una participació molt petita) però l'augment incontrolat de consum de recursos naturals empeny vers una crisi energètica i ambiental.

Amb la crisi financera del 2008 els recursos energètics fòssils toquen sostre (de fet, la producció mundial de petroli arriba al màxim el 2004 i, des d'aleshores, pràcticament, no varia) i l'economia deixa d'augmentar. Com ha reaccionat el poder econòmic dominant i els "governos democràtics" que s'hi han supeditat? Doncs continuen forçant el creixement dels rendiments del capital. Però ara, amb una economia estancada, ho fan a costa de les rendes del treball (T) augmentant l'atur, amb precarietat laboral i amb l'eliminació de serveis i prestacions de les administracions públiques (D, en el diagrama).

dossier

La mateixa concepció neoliberal es cuida prou bé de preguntar que, amb la crisi econòmica, els estats no poden assegurar ni les prestacions socials ni l'atur, especialment si és de llarga durada (però sí el rescat dels bancs). D'aquesta manera es crea una gran bossa d'«abandonats» en molts països on s'havia aconseguit un nivell important de benestar.

Però, més enllà de les desregulacions i l'aprimament de l'Estat, també hi ha altres formes d'espòli.

Per exemple, la mateixa escassetat del petroli està provocant un augment dels preus que no fa més que desequilibrar la riquesa en favor de les companyies multina-

cionals i dels estats que controlen aquest recurs. Des de 1998 els preus internacionals del petroli s'han multiplicat per unes 8 vegades.

Fins a l'any 1999, la factura energètica externa espanyola (cost de la compra de combustibles fòssils a l'exterior) s'havia mantingut inferior a 10 G€/a (milers de milions d'euros per any) amb un consum d'energia en aquesta darrera data de 130 GWT (milers de milions de kW tèrmics). A partir d'aquell moment, la factura energètica externa s'eleva fins a situar-se el 2008 en 51 G€/a (uns 5 cops més) per a un consum energètic que ha augmentat fins a 173 GWT (un 33% superior).

Després, ja instal·lats en la crisi, la factura energètica fluctua a mercè dels preus internacionals dels combustibles fòssils: cau fins a 31,4 G€/a l'any següent, però a continuació remunta fins a situar-se en 52,9 G€/a l'any 2012 (més que tot el rescat del sistema bancari espanyol), mentre que en aquest període el consum disminueix prop d'un 18%. I aquestes tendències no faran més que augmentar en els propers anys!

Com posa de manifest la figura anterior, no hi ha gaire marge si es continua en el camí d'augmentar les diferències socials i els desequilibris entre països (situació que encara s'agreujarà més amb l'inici del declivi del petroli d'aquí a pocs anys). O bé hi ha un redreçament a favor de la majoria de la població, o això pot esclatar en inestabilitats greus.

Cal que ens formulem preguntes com ara: és ètic no informar la població de les veritables causes de la crisi, promettent un creixement que mai més podrà tornar a ser com abans?; podem continuar posposant la transformació del sistema energètic vers les fonts renovables?; hem de continuar pagant amb deute públic el rescat dels bancs privats?

Alternativa. L'escala de valors

Un element important a plantejar és l'escala de valors dominants.

En el substrat de la concepció neoliberal que s'ha acabat imposant en totes les elits econòmiques mundials hi ha una filosofia basada en l'egoisme i l'interès personal: s'invita que cadascú s'espavili en un món pràcticament sense lleis que dona avantatge als més forts i als que tenen menys escrúpols. Pot ser eficaç per impulsar el creixement econòmic (el necessitem, més enllà d'un nivell mínim?), però tendeix a dilapidar els recursos naturals i és profundament injust per a la major part de la societat. A més, iniciat el declivi energètic, és un sistema que ens porta a una inestabilitat social greu.

El socialisme d'estat fou un intent de socialitzar els béns d'un país en benefici dels seus ciutadans. En van resultar uns serveis bàsics per a tothom, però amb una eficàcia econòmica moderada i, en general, amb manques importants de llibertat i participació política. En tot cas, el socialisme d'estat també actuava sota el paradigma del creixement continu sense qüestionar els límits dels recursos naturals,

La socialdemocràcia proposa contrapesar les mancances de la concepció neoliberal amb l'enfortiment de les administracions públiques per limitar certs abusos sobre els recursos col·lectius i per compensar les injustícies socials i

econòmiques generades pel sistema. Però, amb la crisi, la socialdemocràcia no està sabent contrarestar els arguments neoliberals per redistribuir les rendes i preservar l'estat del benestar.

Cap d'aquestes concepcions inclou la consideració dels límits dels recursos energètics i materials. És un tema tabú que implica unes conseqüències de gran abast que sembla que ningú vol abordar.

En tot cas, una sortida de la crisi orientada a la justícia i a la sostenibilitat no serà possible sense canviar radicalment els valors predominants avui dia d'individualisme a ultrança i d'acaparament sense límits per uns altres valors on predomini la cooperació entre les persones i la compartició dels béns.

Algunes línies per a un nou model energètic i social sostenible

Es fa difícil delinear solucions per al nou canvi de paradigma. De moment és més fàcil assenyalar allò que ja no pot continuar més que allò que cal iniciar. En tot cas, esbossaré alguns punts per als nous temps que vénen:

1. La sortida de la crisi passa per un decreixement de consums, especialment pel que fa a l'energia. La humanitat no pot créixer més a escala global. Els desequilibris socials i territorials comportaran tensions que caldrà saber resoldre sense violència. En tot cas, pot començar un nou tipus de desenvolupament (no de creixement material) més atent amb les necessitats i desitjos del conjunt de la població i en cooperació social i amb la resta de la biosfera.
2. Cal començar decididament a bastir unes noves estructures basades en energies renovables. Tanmateix, qualsevol anàlisi seriosa mostra que aquest canvi comportarà una disponibilitat molt més baixa d'energia de la que tenim avui amb els combustibles fòssils i que, a més, serà de gestió més difícil tot i que més propera i controlable.
3. Una gran disjuntiva es presenta entre continuar amb grans sistemes centralitzats i distants (l'opció adoptada en la gestió dels combustibles fòssils) o crear sistemes descentralitzats al servei de les comunitats locals (les energies renovables ho permeten). L'avaluació contínua dels balanços d'energia (energia produïda i energia consumida per cada comunitat) pot ser un element clau de la nova educació energètica.
4. Quan es parla d'energia molta gent pensa en com omplir el dipòsit de gasolina. Però l'escassetat del petroli posa en crisi tot el sistema de transport mundial i, com a conseqüència, la subsistència ali-

mentària en un país com el nostre on hem menystingut la producció agrícola.

5. S'ha de treballar en dues direccions convergents: per un costat, millorant l'eficiència energètica dels sistemes tecnològics i, per altre costat, canviant profundament els hàbits i els costums individuals i socials per evitar totes aquelles activitats i consums no necessaris. Entre les dues tendències cal aconseguir una disminució suficient del consum (potser 4 vegades) a fi que les energies renovables puguin cobrir les necessitats.
6. Els sectors que propugnem el nou paradigma hem de col·laborar a organitzar una economia alternativa especialment orientada a integrar els col·lectius que són "expulsats" i "abandonats" pel sistema. Malgrat tot, una economia de subsistència pot ser molt més satisfactòria a nivell humà i portar el germen de la societat del futur. Caldrà intel·ligència i perseverança per aconseguir els mitjans per fer-ho (terrenys agrícoles i boscos abandonats, edificis en desús, equipaments amortitzats, etc.). Les administracions locals poden ser un gran suport per a aquestes noves formes d'economia experimental.
7. En definitiva, estem davant d'un gran canvi que no es limita tan sols a substituir unes tecnologies per unes altres. Es tracta d'un nou paradigma de desenvolupament que exigirà la participació de molta gent amb visions des de punts de vista complementaris. Un profund canvi ètic i social.

Com aplicar tot això al Baix Llobregat

En primer lloc, cal preservar els recursos naturals i les infraestructures productives creades per les societats precedents. Aquesta no és una qüestió romàntica que "recorda el passat amb enyorança"; ans al contrari, davant de la perspectiva del declivi dels combustibles fòssils i d'un nou desenvolupament basat en les energies renovables, la seva preservació i explotació respectuosa és una qüestió de supervivència. Per exemple:

- a) Preservar i potenciar les zones agrícoles del Baix Llobregat i, de forma molt especial, el Parc Agrari del Baix Llobregat. En aquest sentit, el projecte Eurovegas (ja descartat i contra el qual vam lluitar) era l'antítesi del que cal fer: destruir elements fonamentals per a la sostenibilitat de futur (agricultura de km0, reserves d'aigua dels aquífers, limitar l'aglomeració urbana, etc.) per implantar la pitjor caricatura del model del passat (especulació urbanística, diner fàcil sense esforç, consum energètic desmesurat, transport a llarga distància, desregulació social i laboral, etc.).
- b) Quan diem agricultura, estem pensant en la inserció

laboral de moltes persones. Amb el ràpid encariment dels combustibles fòssils, els productes agrícoles llunyans esdevindran cada cop més escassos. Des de totes les instàncies (ajuntaments, pagesos i sindicats i altres organitzacions i moviments), cal treballar per fer productives les terres disponibles (acords amb propietaris, impostos, compres o fins i tot expropiacions), fins i tot utilitzant zones marginals per a horts urbans. Complementàriament, cal fomentar els mercats locals, informar les persones de l'interès de les dietes amb productes autòctons i demanar la complicitat dels restaurants de la comarca.

- c) Hem d'ajudar els aturats d'avui (d'aquí a poc "abandonats") a adoptar una actitud activa i explorar activitats autogestionades o cooperatives que proporcionin productes i serveis d'utilitat per als ciutadans. Certament, per a això fan falta uns recursos inicials que avui dia els bancs tradicionals neguen. No serà el moment de potenciar iniciatives de crèdit cooperatiu i de banca ètica?
- d) Cal aturar que s'estenguin més les zones urbanes (en alguns casos fins i tot revertir urbanitzacions insostenibles). El revers de la moneda és preservar i aprofitar al màxim les infraestructures, els equipaments i els edificis existents. Cal aprendre a millorar, a baix cost, les vies i places públiques, a reaprofitar les naus industrials, a rehabilitar els edificis. Aquestes activitats poden generar també una important reinserció laboral.
- e) El transport és un aspecte clau del desenvolupament futur basat en energies renovables. Cal anar disminuint progressivament el transport en vehicles privats i potenciar el transport col·lectiu a fi d'anar-nos adaptant a l'escassetat creixent del petroli. Això demana l'esforç en dues dimensions diferents: 1. Informar la població i promoure un canvi d'actituds perquè això sigui possible: sovint, molta gent agafa el vehicle privat sense necessitat mentre el transport públic va buit; 2. Però també cal canviar aspectes de la nostra forma de vida per fer-ho possible: aproximar el treball a la residència, evitar les urbanitzacions disperses, establir formes de transport col·lectiu més selectives, etc. Aquestes noves tendències seran inevitables, tot i que comportaran menys comoditat i una gestió més complexa.
- f) Els ciutadans, les organitzacions, les empreses i les administracions del Baix Llobregat haurien d'apostar de forma decidida per crear estructures de producció d'energies renovables (camí en què Europa haurà de ser pionera, especialment la del Sud, que pràcticament no disposa de recursos fòssils). La gran concentració humana del Baix Llobregat (800.000 habitants per a 480 km²) no permetrà l'autoabastiment amb energies renovables ja que requereixen grans extensions de territori (d'aquí la conveniència de no

augmentar la densificació). Tanmateix, cal procurar el màxim grau de generació pròpia amb una gestió distribuïda que avaluï els balanços energètics (allò que cadascú produeix i consumeix) a fi de promoure un ús responsable de l'energia.

- g) Totes les actuacions anteriors (usos del territori, preservació i potenciació de les infraestructures i edificacions, transport, programes de reinserció laboral, necessitats financeres) demanen articular un Pla de Desenvolupament Sostenible del Baix Llobregat que parteixi d'una anàlisi integrada de tots els aspectes citats. Per exemple, seria un error considerar l'urbanisme deslligat del transport, o la reinserció social deslligada de l'agricultura i d'altres activitats econòmiques. Aquest Pla de Desenvolupament Sostenible ha de ser molt flexible i servir de guia per a les persones, col·lectius i institucions involucrades. A tal fi, seria convenient establir un Consell per al seu seguiment, amb una àmplia participació.

La crisi actual no es resoldrà tornant enrere. Malgrat que es manifesta amb una cara financera, en el substrat hi ha la crisi energètica causada per l'inici de la fi dels recursos fòssils. A Europa, i encara més a l'Europa del Sud, Espanya, Catalunya i el Baix Llobregat, tenim algunes de les situacions energètiques més febles del context mundial: gaudim d'un nivell elevat de benestar però produïm una mínima part de l'energia que consumim.

Ens toca, doncs, ser-ne conscients i treballar per trobar una sortida a la crisi que, fonamentant-se cada cop més en energies renovables (les úniques possibles en el futur, però més escasses), procuri mantenir el màxim dels aspectes de qualitat de vida, benestar i cohesió social. O bé encarem la situació amb una actitud cooperadora, imaginativa i decidida, o bé iniciem el camí de l'empobriment i deteriorament col·lectiu.

Gran part de la solució està a les nostres mans.